

Академија сећања: Осамдесет година Погрома у Бачкој

У четвртак, 19. маја 2022. године, у Театру Вук у Београду (Дом културе Вук Караџић) одржана је академија сећања поводом осамдесетогодишњице злогласне Рације у Новом Саду и Шајкашкој, односно Погрома над српским народом у јужној Бачкој, у којем су мађарски окупатори у јануару 1942. године на свиреп начин погубили више хиљада невиних људи, жена и деце.

У поздравном слову Његовој Светости Патријарху српском г. Порфирију, члановима Светог Архијерејског Сабора и београдској, као и публици која је за ову прилику дошла из Новог Сада, Његово Преосвештенство Епископ бачки и новосадски Иринеј је истакао:

-Веома ми је драго што вечерас могу да вас поздравим у име Епархије бачке и да вам заблагодарим што сте се одазвали нашем позиву да заједно обележимо осамдесетогодишњицу Погрома у Бачкој и да се кроз вечерашњи програм присетимо свих невиних жртава које су зверски убијене само због

свога имена и своје вере. Епархија бачка, Град Нови Сад и Јеврејска општина новосадска ову тужну годишњицу обележавају молитвеним поменима и пригодним културним програмима који су посвећени унапређењу и очувању културе сећања нашег народа. Тако је почетком године настављена реализација обележавања свих места масовних егzekуција у Новосадској рацији. Прво место на којем је постављена спомен-плоча било је Милетићева улица, а ове године је, као својеврсни символ страдања Новосађана, обележено место некадашње куће петорице браће Јовандић, који су убијени на прагу свога дома, пред њиховом мајком Јеленом, само зато што су исповедили да су православне вере. Ових дана очекујемо и објављивање јавног позива за учешће у конкурс за идејно решење Меморијалног центра жртава Погрома у Бачкој. Веома је важна и чињеница да је Национални просветни савет једногласно подржао иницијативу да се у школске уџбенике историје унесе наставна јединица о Погрому у Бачкој и надамо се да ће ресорно Министарство просвете увидети оправданост ове иницијативе и донети потребне одлуке за њену реализацију.

-О Погрому цивилног становништва у Бачкој, махом Срба, Јевреја и Рома, од стране Хортијеве нацистичке Мађарске, предуго се није смело говорити или се говорило искључиво у оквирима пожељног и једино одобреног наратива братства и јединства. Еуфемистички назив Рација био је један од начина да се геноцидна намера окупатора најпре прикрије, а затим и потпуно сакрије од јавности. Резултат таквог односа према Погрому у Бачкој јесте чињеница да тачан број жртава никада није утврђен, као и да после осамдесет година многи наши сународници не знају или недовољно знају о страдању Срба и Јевреја у Бачкој у току Другог светског рата. Ово нису једини, али су више него довољни разлози да се као друштво отрезнимо и постарамо да наша деца о овом и свим другим страдањима уче из историјских уџбеника и читанки. У пакленом вихору рата било је и појединаца који су сачували образ свога народа, попут Бајчи Жилинског или Пала Телекија, а било је и оних који су се саможртвено посветили служењу Богу и ближњима. Такав је био и Владика бачки Иринеј Ћирић, који се потпуно посветио спасавању нашег народа, посебно деце, из логора у Шарвару или злогласног затвора Армија у Новом Саду. Спасао је око три хиљаде деце и око стотину шездесет породиља и удомио их по српским кућама у Бачкој. Многа деца која су избављена из логора била су оболела од туберкулозе и других болести и за њих је владика Иринеј, заједно са црквеним општинама Епархије бачке, основао епархијску болницу у Новом Саду. За овакав чин родољубља, у свакој уређеној држави, био би проглашен за народног хероја, али је у комунистичкој Југославији проглашен за народног издајника, сарадника

окупатора и мађарона и, без суда и пресуде, смештен у кућни притвор. Вечерас се, поред њега, сећамо и његових шеснаест свештеника који су мученички пострадали, а многи од њих су свој овоземаљски живот окончали под ледом Тисе и Дунава. Вечерашња Академија је и први јавни час о Погрому у Бачкој који се одржава у престоници Србије и молимо се Богу да она буде почетак новог доба у којем ће се о свим страдањима нашег народа моћи слободно говорити, без било какве примесе ревизионизма или задаха лажних еуфемизама. Сваке године, 23. јануара, на Кеју жртва Рације, овде присутни градоначелник Новог Сада г. Милош Вучевић, наш драги пријатељ рабин Исак Асиел и моја смерност, понављамо једну исту поруку и жељу, и верујем да ће бити корисно да је, као закључак, поновимо и овде: Наша света дужност је да учинимо све да се злочини не забораве, да се никада и нигде не понове и да дамо свој допринос неговању међусобне љубави и заједништва. Благодарим Вашој Светости на благослову да се вечерас овде саберемо и молитвено присетимо свих жртва Погрома у Бачкој, поручио је владика Иринеј.

Сви драмски уметници који су кроз одличан текст и режију Саве Ј. Мирића откривали истину о погрому, улогама су посветили потпуну озбиљност, тако да уз зналачки укомпоноване документарне филмске инсерте и видео сценографију ова академија, као пре свега уметничка целина и интерпретација историјских догађаја, јесте одличан узор у изграђивању културе сећања у нашем народу. Посебно се мора истаћи изванредни Небојаша Дугалић у улози Светог владике Иринеја Ћирића, али и Саша Ђурашевић који је аутентично донео говор Андре Бајчи Жилинског у мађарском Парламенту. Као ђакони владике Иринеја наступили су стандардно сугестивни Иван Вучковић и Дејан Стојаковић. Приказу антиномичне атмосфере Божића 1942. године, појањем је битно допринео хор Богословије Светог Саве под управом г. Бранка Тадића, а видео сценографијом и анимацијама монтажери Телевизијске продукције Епархије бачке Александар Лазаревић и посебно Марко Драгојевић који је кроз реализацију представе прецизно предводио екипу Театра Вук. Сигурним гласовима програм су водили Мирјана Требињац и Милан Стокановић.

На крају програма гледалишту, у којем су били и градоначелник Новог Сада г. Милош Вучевић и директор Канцеларије за сарадњу са Црквама и верским заједницама г. Владимир Рогановић, председник Националног просветног савета г. Радивоје Стојковић и друге угледне личности, обратио се Његова Светост Патријарх српски г. Порфирије:

-После свега што смо видели и чули сувишна је свака реч, али као закључак

можемо да изведемо неопходност сећања на невино пострадале жртве у рацији у Шајкашкој и у Новом Саду. јер је и та жртва равна свакој другој жртви нашег народа током Другог светског рата, али и пре и после њега у свим местима која су наведена и која смо чули. Сећање на жртве или како се каже култура сећања невино пострадалих жртава свог народа чини да будемо дубоко укорењени у свом идентитету и да тај корен може да развија из себе чврсто стабло и да даје у наша времена плодове нашег идентитета. Без сећања на невино пострадале жртве свог народа напосто није могуће познавати себе, а самим тим није могуће ни градити односе и заједницу са било којим другим народом, ма колико ми трошили милозвучне речи о демократији, о међусобном разумевању, о међународној заједници и тако даље. Знајући своје жртве ми знамо себе.

Све ово што смо видели и чули вечерас уверава нас да ове жртве јесу жртве за име Христово, жртве Божје, а то значи да се ради о светитељима Божјим. У том смислу ове жртве, ови светитељи Божји, дају нам низ парадокса од којих јесте један најважнији, а то је парадокс наше вере који се састоји у Крсту и Васкрсењу. Као жртве Божје, светитељи Божји превазилазе границе свог биолошког постојања, границе свог народа, свог времена и простора. Налазећи се у руци Божјој засигурно када им се ми обраћамо они чују наше молитве, али исто тако, а то јесте парадокс вере, моле се и за оне који су над њима вршили злочине и за читав свет, за мир у свету, јер је мир присуство Божје.

Дозволићете да кажем, ова тема јесте моја тема и још неких од браће и сестара који су овде међу нама, а пре свега и тема брата Фотија. Ова тема и мене прати од првих дана мог живота и могао бих о њој бескрајно дуго да говорим. Од првих корака које сам учинио у Чуругу, тема страдања, тема тзв. Рације, јесте нешто што је уобличио и формирало мене много више несвесно него свесно преко многих људи, староседелаца у Чуругу којима сам био окружен. Није било готово ниједне једине куће у којој неко није пострадао те сурове хладне зиме, божићних дана 1942. године. Пострадала је готово четвртина села, а тада је у Чуругу живело дванаест хиљада људи. Говорећи, дакле, о рацији ми говоримо о парадоксима, парадоксима хришћанства, парадоксима Крста Христовог, крста који заправо носи сваки хришћанин било да је тога свестан или несвестан. Тај крст може остати Христов, а може се претворити у крст који није спасоносан.

Недавно се упокојио Станимир Панић, председник Црквене општине у Локу. Његов син је свештеник овде у Београду. Станимир Панић је као мало дете у

Рацији изгубио оца. Када би говорио о рацији и о свом несавладивом трауматичном искуству, које је такође забележено камером у једном другом филму, о свом искуству болном и преболном, покојни Станимир је сећање и размишљање о рацији са сузама у очима закључивао речима: Господ нека им је милостив! То су речи које сам и ја и владика Фотије и многа деца наше генерације слушали од готово сваке баке и сваког деке који су живели сами у својим домовима и живели сећање на Рацију. Безброј пута смо могли чути од оних који су све изгубили и једини остали живи из своје породице: Нека им Господ буде милостив. Ја могу да кажем лично, у многим ситуацијама данас и када бих хтео нешто својом логиком да проговорим на тему страдања, на тему невиних пострадалих жртава било где, препознам да много јаче из мене говори глас тих Чуружана који су заправо свој живот претворили у искрену потпуну и сталну молитву него ли него што је мој лични глас. И Станимир Панић се позивао на једноставне речи молитве Господње. То су опет речи које се често и до данас, хвала Богу, али и у времена када је то на многим местима било забрањено и није се чуло, а у Чуругу се чуло: Опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим! Станимир и други наши сународници, који су изгубили ближње у геноциду, у ономе што је доживео наш народ, себе, свој бол и своја најдубља осећања су разапели. Станимир је читав живот носио тај крст, крст као сазнање да су му комшије убили оца кога није стигао ни да упозна и да му запамти лик. Покојни Станимир се, дакле, добровољно распео. Није тражио крст, али када га је живот донео, он га је прихватио. Носећи крст праштања кроз живот, Станимир и многи други који су изгубили своје најближе изабрали су Васкрсење. Верујем дубоко да их је Бог у томе и препознао.

То је атмосфера у којој су стасавала деца Шајкашке, атмосфера сећања, атмосфера незаборављања, али и атмосфера неосуђивања, заправо је атмосфера праштања и састадавања. То је жива и најдубља могућа вера, најдубље разумевање крста, жртве, распећа Христовог. Рекао бих да је такав етос сведочанство да православна вера најдубље суштински живи у нашем народу. То је моје искуство и данас. Српски народ се не бави толико разумевањем, нема потребу да користи логику када су овакве ствари у питању. Не бави се анализом и тумачењем Христових речи, страшних Христових речи: Ко хоће живот свој да сачува, изгубиће га, а ко изгуби живот свој мене ради и Јеванђеља сачуваће га (Мк 8, 35). Српски народ живи Јеванђеље. Сваки осврт и на кључне историјске догађаје и на поступање појединаца у њима то нам сведочи.

Представа коју смо видели и на којој у име свих вас захваљујем и честитам

владици Иринеју показује нам да част и одважност нису ексклузивно српске особине. Свуда, у сваком народу има храбрих, истинољубивих, честитих људи који не само положај, иметак, него породицу и свој живот заложе за другог, без обзира на то што ти други нису исте вере и нису из истог народа. Такав је био Бајчи Жилински, такви су били Пал Телеки, Лајош Дунфалави, Андор Молнар, Мађаш Фазекаш и Иштван Вираг и многи, многи други.

И данас, када говоримо о овој теми, дужни смо да истакнемо да у овом времену пуном веома озбиљних искушења имамо драгоцене пријатеље и помоћнике у Мађарској држави и њеном државном руководству. И обрнуто, и они у нама имају искрене пријатеље и сараднике. Ја сам сигуран да је таква ситуација резултат и плод молитава Светог владике Иринеја Ћирића, али и плод многих и многих мученика пострадалих у Рацији у Шајкашкој и у Новом Саду.

На послетку, разумевајући онако како смо ми учили науку Господњу и Божји закон, владика Иринеј Ћирић, свештеници који су пострадали у Рацији и народ невини, дубоко верујемо јесу овенчани венцем славе непролазне у

епископа
Господе

